

management formation (on the example of coastal recreational areas of the Black Sea)]–IMPEER of NASU, Odessa, Ukraine

2. Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. The Cabinet of Ministers of Ukraine (1993), On procedure of identification and compensation of losses to land owners and land users, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Supreme Council of Ukraine (2014), About the state budget of Ukraine in 2014, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovyshe Ukrayiny v 2013 rotsi : Shchorichne Poslannya Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy [The internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Address of the President of Ukraine to the Supreme Council of Ukraine], Kyiv, Ukraine.
6. State Committee for Land Resources of Ukraine (2006), On the Procedure of the normative monetary value of non-agricultural land (except land within settlements) , available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
7. Ministry of Agrarian Policy and Food (2013), On the Procedure of the normative monetary value of non-agricultural land (except land within settlements) , available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
8. State Committee for Land Resources of Ukraine (2006), On the Procedure of the normative monetary value of agricultural land and settlements, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua>
9. Kuchma, L.D. (2013), Sustainable development: strategy, the reality (of the speech of the President of Ukraine Leonid Kuchma at the plenary session of the World Summit on Sustainable Development land 3 September 2002 in the Johannesburg, South Africa), *Kraieznavstvo, heohrafiia, turyzm.* no. 36(281), pp.1-2.

УДК 504.06

Семків О.В.,
аспірантка відділу економічних проблем екологічної політики
та сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КАТЕГОРИЗАЦІЇ ВИТРАТ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ НА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИРЕКТИВИ 2003/87/ЕС ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Semkiv O.V.,
*graduate student of the department economic problems of
environmental policy and sustainable development
SI "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development "*

MAJOR ASPECTS OF METHOLOGICAL APPROACHES TO TAXONOMY OF TRANSACTION COSTS ASSOCIATED WITH IMPLEMENTATION OF DIRECTIVE 2003/87/EC

Постановка проблеми. Гармонізація або апроксимація регуляторної бази в галузі контролю викидів парникових газів (ПГ) до відповідного законодавства Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони (надалі – Угода), створює передумови для виникнення додаткових витрат як на державному рівні, так і приватним сектором на імплементацію вимог Угоди, точніше на імплементацію Директиви 2003/87/ЕС про впровадження схеми торгівлі дозволами на викиди парникових газів в межах Співтовариства. Оскільки проблематика впровадження в Україні передбачених Директивою 2003/87/ЕС ринкових механізмів регулювання викидів парникових газів (ПГ), а саме схеми торгівлі викидами, – достатньо нова, надзвичайно важливим є проведення категоризації та визначення основних складових елементів витрат на впровадження Директиви та індикативна оцінка адміністративних витрат, що можуть бути понесені приватним сектором за умови створення та запуску схеми торгівлі викидами (СТВ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансування природоохоронної діяльності досліджується в численних працях українських вчених, зокрема, Балацького О.Ф., Кірсанової О.В., Веклич О.О., Замули І.В. та інших. Дискусія відбувається, в основному, в площині

* Науковий керівник: Веклич О.О. - д.е.н., професор

удосконалення категоризації, обліку та відображення загальних природоохоронних витрат без розбивки на спеціалізовані витрати, що можуть бути понесені внаслідок імплементації окремих інструментів екологічного регулювання. Довбенко М.В. дещо виходить за межі традиційної для вітчизняних фахівців сфери досліджень, фокусуючи увагу на винятковій ролі трансакційних витрат при аналізі застосування теореми Рональда Коуза для регулювання викидів парникових газів. В той же час зарубіжні вчені D. Ellerman, L. McCann, R. Betz, R.N. Stavins, опираючись на тривалу історію функціонування схеми торгівлі викидами/дозволами в США та Європейському Союзі, розглядають витрати приватного сектору на скорочення викидів ПГ через призму адміністративних та трансакційних витрат.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка та обґрунтування методологічних засад щодо категоризації витрат приватного сектору на впровадження вимог Директиви 2003/87/ЕС – схеми торгівлі викидами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Директива 2003/87/ЕС передбачає встановлення загального обмеження на викиди ПГ для установок, що відповідають критеріям, зазначеним в Додатку I Директиви 2003/87/ЕС.¹ Кожна установка-учасник СТВ отримує індивідуальне обмеження на викиди в рамках загального обмеження, тобто певну кількість дозволів на викиди ПГ, причому один (1) дозвіл дорівнює одній (1) тонні діоксиду вуглецю (СО₂-екв). По закінченню звітнього періоду та проведенню відповідних заходів в рамках процесу моніторингу, звітності та верифікації (МЗВ), кожна установка зобов'язана здати відповідному регуляторному органу ту кількість дозволів, що відповідає обсягам здійснених (верифікованих) за звітний період викидів ПГ. Якщо верифіковані за звітний період викиди перевищують індивідуальне обмеження, установка зобов'язана: 1) закупити недостачу дозволів на внутрішньому вуглецевому ринку; 2) покрити недостачу за рахунок закупки одиниць скорочень викидів, згенерованих в рамках проектних механізмів, визнаних регуляторним органом як взаємозамінні зі дозволами на викиди; 3) оплатити штрафні санкції в розмірі 100 євро за кожен тону СО₂ надлишкового обсягу (ст. 16 Директиви 2003/87/ЕС) [1]; або 4) скоротити обсяги викидів ПГ до встановленого рівня – індивідуального обмеження.

Безсумнівно, впровадження такого складного інструменту екологічного регулювання вимагатиме від приватного сектору впровадження системи екологічного планування, обліку, контролю, аналізу та аудиту в сфері контролю викидів ПГ – так званих адміністративних або трансакційних витрат², – що вимагає більш ґрунтовного вивчення альтернативних підходів при здійсненні оперативного та стратегічного управління підприємством. На винятковість впливу трансакційних витрат свого часу звернув увагу Рональд Коуз у роботі «Проблеми соціальних витрат» [2, с. 1-44]. Довбенко М.В. наводить теорему Коуза у такому перекладі: «Якщо права власності чітко визначені, а трансакційні витрати дорівнюють нулю, то алокація ресурсів (структура виробництва) залишатиметься незмінною та ефективною незалежно від змін у розподілі прав власності». Тобто за умови існування трансакційних витрат, розподіл прав власності безпосередньо впливатиме на ефективність виробництва [3, с. 28]. Екстраполюючи такий висновок на ринок дозволів на викиди парникових газів, можна стверджувати, що високі трансакційні витрати при впровадженні СТВ, вірогідно, впливатимуть на ефективність виконання зобов'язань щодо регулювання викидів ПГ та створюватимуть перешкоди для саморегуляції ринку та формування рівноважної ціни на дозволи.

Вітчизняні науковці роблять акцент на існуючі недоліки методики обліку витрат на природоохоронну діяльність, що не дозволяють сформувати коректну звітність стосовно витрат підприємства [4, с. 47], врахувати всі витрати, здійснені в рамках природоохоронних заходів (тим більше виокремити фінансування заходів у рамках впровадження одного інструменту екологічного регулювання), та, в свою чергу, визначити реферативну базу для операційного та стратегічного планування. Саме тому надзвичайно важливим є визначення структури та індикативної величини затрат на впровадження вимог Директиви 2003/87/ЕС *ex ante*, адже без належного планування підприємства ризикують не зауважити понесені витрати на СТВ і, відповідно, проігнорувати існуючі важелі для ефективного управління, точніше – мінімізації, витрат. Більше того, розуміння таксономії потенційних витрат дозволяє коректно спланувати фінансове навантаження на підприємство та спрогнозувати розподіл фінансових ресурсів та їх величину в часовій перспективі. Особливу роль такі ввідні дані відіграють для компаній, в управлінні яких знаходиться декілька окремих установок з децентралізованим управлінням: консолідація витрат є одним із найбільш ефективних заходів щодо їх мінімізації.

Постає питання, які переваги можна отримати, провівши категоризацію, облік та оцінку трансакційних витрат? Laura McCann [5, с. 528] виділяє чотири основних переваги: по-перше, аналіз трансакційних витрат при введенні природоохоронних політик найбільш раціонально проводити до,

¹ Додаток I включає: енергетичні підприємства (установки з номінальною тепловою потужністю, яка перевищує 20 МВ, нафтопереробні заводи, коксові печі; виробництво та переробку чорних металів; гірничовидобувну промисловість; установки для виробництва скла, включаючи скляне волокно; установки для виробництва керамічної продукції; виробництво целюлози та паперу.

² Дискусія щодо використання термінології наведена автором нижче.

власне, впровадження відповідної політики-інструменту, адже застосування порівняльного аналізу витрат дозволяє удосконалити попередню оцінку та скрінінг альтернативних політичних рішень. Проте, на сьогодні Україна вже взяла на себе зобов'язання щодо впровадження низки інструментів екологічного регулювання – не лише схеми торгівлі викидами, але й низки інших директив ЄС в сфері охорони навколишнього середовища – тому основним позитивним ефектом, що є другою перевагою згідно з Laura McCann, може стати підвищення ефективності дизайну та процесу впровадження політик з метою досягнення певних цілей. По-третє, визначення транзакційних витрат сприяє оцінці існуючих політик з метою покращення їх ефективності та, по-четверте, визначенню впливу політик протягом усього їх життєвого циклу на процес бюджетування.

Laura McCann та співавтори підійшли до вивчення проблематики транзакційних витрат, зауважуючи фінансування політик-інструментів протягом усього їх життєвого циклу: від так званого базового періоду (починається зі зростаючого занепокоєння громадськості та доки новий інструмент екологічного регулювання запропонований до імплементації) та до фінальної стадії - «впроваджена програма», коли інструмент функціонує в повному обсязі та є частиною рутини для громадськості. Транзакційні витрати підприємства на впровадження інструменту займають незначну частину дослідження, проте автори підкреслюють значущість витрат приватного сектору як визначальної складової для впровадження інструменту.

Peter Heindl [6], в свою чергу, стверджує, що інтерес до транзакційних витрат викликаний двома факторами: i) саме існування транзакційних витрат може призвести до неочікуваних «провалів» ринку, наприклад, при впровадженні нових вимог в природоохоронній сфері, і таким чином спричинити зниження добробуту у порівнянні зі сценарієм, при якому транзакційні витрати дорівнюють нулю; ii) не лише економічні агенти реагують на «провали», у зв'язку з чим може виникнути зниження добробуту, але і фірми адаптуються до цих «провалів», надалі змінюючи загальну структуру ринку. Наприклад, транзакційні витрати матимуть більш жорсткий вплив на малі фірми або забруднювачів у порівнянні з великими фірмами, тому такі «провали», спровоковані впровадженням нових політик, можуть призвести до оптимізації розміру фірм або збільшенню оптимального розміру фірми, що дозволяє мінімізувати затрати. Також зміни в структурі ринку можуть означати і створення бар'єрів для входження на ринок для нових учасників. Все це в сумі матиме негативний ефект на економіку, сприяючи концентрації фірм та послабленню конкурентного середовища. Більше того, на думку дослідника, розуміння суті, таксономії та величини транзакційних витрат важливо з точки зору інтерналізації екстерналій (зовнішніх ефектів), адже саме існування транзакційних витрат передбачає певну інтерналізацію.

Axel Michaelowa [7] розглядає транзакційні витрати з точки зору стратегічного планування для виконання зобов'язань країнами Додатку Б Кіотського протоколу. У даному випадку варто провести аналогію з оцінкою альтернативних сценаріїв при виконанні зобов'язань в рамках СТВ. Отже, автор зазначає, що транзакційні витрати зміщують криву пропозиції вгору, тим самим збільшуючи ціну за одну тону CO₂-екв. при незмінних об'ємах реалізації, тобто при транзакційних витратах на впровадження та закупку квот, згенерованих механізмом чистого розвитку (МЧР) в рамках Кіотського протоколу, що перевищують транзакційні витрати на проекти Спільного Впровадження (СВ), частка квот МЧР на ринку зменшуватиметься, частка СВ, навпаки, збільшуватиметься. При проведенні паралелей з СТВ, то частка використання альтернативних сценаріїв (наприклад, купівля дозволів на вторинному ринку або інвестування у впровадження проектів в третіх країнах, чи в секторах, що не входять в СТВ), значною мірою, змінюватиметься залежно від величини асоційованих з ними транзакційних витрат.

М. Довбенко [3, с. 33] також розглядає проблематику транзакційних витрат через призму впровадження в Україні механізмів Кіотського протоколу, зокрема, СВ. Дослідник доцільно зауважує, що «підприємства, що долучаються до виконання вимог Кіотського протоколу, мають високі транзакційні витрати і зазнають фінансових ризиків, які супроводжують реалізацію проектів СВ, тому державі не варто накладати жодних додаткових податків, акцизних чи інших зборів», адже це, в свою чергу, збільшить транзакційні витрати та поставить під сумнів ефективність самого інструменту.

Розуміння суті транзакційних витрат важливе й з точки зору обліку, оскільки стратегічне планування не доцільне без подальшого формування чіткої звітності. Вітчизняні вчені протягом останнього десятиліття активно досліджують проблематику формування бухгалтерської звітності. Зважаючи на те, що методика, яка використовується сьогодні в Україні для визначення витрат на природоохоронну діяльність, розроблена більше 20 років тому - не існує єдиного визначення поняття витрат на природоохоронну діяльність підприємства. На сьогодні існує необхідність екологічного обліку, який би дозволив виділяти окремі природоохоронні рахунки та дозволяв контролювати плановий кошторис витрат, акумулювати дані про загальну суму витрат [4, с. 46].

Варто зауважити, що деякі автори вважають доцільним відображати облікові дані про витрати природоохоронної діяльності на спеціальному рахунку «Витрати природоохоронної діяльності» [8, с. 5]. Вірогідно, реалізація цього задуму дещо збільшить обсяг облікових робіт на підприємстві, але

дозволить уникнути перегрупування даних первинного та аналітичного обліку, що знижує точність та достовірність отриманої таким чином інформації [4, с. 48].

Інші дослідники акцентують увагу на необхідності виділяти індивідуальні природоохоронні позиції в межах обліку витрат на виробництво, наприклад, витрати на підготовку та перепідготовку кадрів у природоохоронній сфері, амортизаційні відрахування на повне відновлення основних природоохоронних виробничих фондів, спеціальні послуги зовнішніми постачальниками [8, с. 6]. Таким чином можна забезпечити необхідний рівень деталізації при визначенні окремих видів витрат на природоохоронну діяльність, що матиме на меті полегшення управління операціями, пов'язаними з екологічними аспектами, та дозволить сформулювати чітке бачення щодо здійснених витрат на окремі види діяльності в межах природоохоронних заходів та, більше того, виокремити фінансування на впровадження та функціонування різних інструментів екологічного регулювання, зокрема, схеми торгівлі викидами.

Дискусії щодо проблематики обліку та, особливо, практичне застосування результату цих дискусій видаються надзвичайно важливими для установок – потенційних учасників СТВ, адже при імplementації вимог Директиви 2003/87/ЕС установкам доведеться понести низку затрат адміністративного характеру, які на практиці не будуть безпосередньо спрямовані на регуляцію викидів ПГ. Недосконалість методик обліку може призвести до применшення витрат та виключення низки елементів витрат зі звітності щодо впровадження вимог Директиви 2003/87/ЕС установкою зі внесенням їх до загальногосподарських витрат. Саме тому методики обліку певною мірою повинні бути співзвучні не тільки зі витратами, виключно, на природоохоронні заходи як, для прикладу, фінансування заходів по охороні водного, повітряного басейнів, охороні земельних угідь та на рекультиваті земель, охороні надр тощо [9, с. 68–75] або на усунення причин чи наслідків забруднення, але й враховувати суміжні витрати, що пов'язані зі впровадження природоохоронних практик або інструментів екологічного регулювання тих же водних ресурсів, атмосферного повітря тощо.

Цюга М. [10, с. 140], провівши огляд значної кількості наукових праць щодо обліку витрат на природоохоронні заходи, консолідує бачення вітчизняних та зарубіжних економістів у єдиний перелік:

– За цільовим призначенням: витрати на попередження забруднення, витрати на усунення наслідків забруднення;

– За джерелами покриття: із собівартості, із прибутку, з екологічних фондів;

– За рівнем: в межах норм, понаднормові;

– За часом: авансові, поточні, майбутні;

– За відношенням до процесу виробництва: основні, накладні.

Така категоризація, проте, не дозволяє в достатній мірі деталізувати план фінансування заходів щодо імplementації окремих інструментів екологічного регулювання, тому, ймовірно, стратегічне планування витрат для впровадження схеми торгівлі викидами з використанням таких буде дещо ускладненим, беручи до уваги рівень консолідованості пропонувані елементів класифікації.

Зрозуміло, що у зв'язку з новизною теми – Україна зараз стоїть на початку шляху розробки відповідної регуляторної бази для створення СТВ – вітчизняні вчені лише починають опрацьовувати питання, пов'язані з архітектурою та очікуваною екологічною та економічною ефективністю схеми. До 2013 р. проблематика трансакційних витрат установками на впровадження ринкових механізмів екологічного регулювання практично не досліджувалась, оскільки хиткі перспективи для впровадження СТВ в Україні запобігали внесенню цього питання в порядок денний вітчизняних наукових кіл. Саме тому варто звернути увагу на значний доробок американських та європейських вчених, присвячений витратам на імplementацію різноманітних інструментів екологічного регулювання, в тому числі – схеми торгівлі викидами.

При цьому варто зауважити, що серед зарубіжних вчених немає єдності щодо позначення терміну «витрати на природоохоронну діяльність» зі посиланням на конкретні інструменти. Дослідники часто відносять до таких витрат різні елементи, інколи використовуючи термін «адміністративні витрати» для їх консолідованого позначення. Часто «адміністративні витрати» вживаються для позначення витрат на створення та розвиток інституційних потужностей – на створення та управління регуляторними органами, відповідальними за розробку та впровадження відповідного інструменту, – а «трансакційні витрати» означають витрати, понесені приватним сектором на виконання вимог Директиви 2003/87/ЕС [11, с. 235-259]. Інколи термін «трансакційні витрати» також включає в себе і витрати держави на створення відповідного інструменту регулювання [5, с. 530]. Зведену інформацію щодо інтерпретації термінів «адміністративні» і «трансакційні» витрати деякими зарубіжними авторами та перелік витрат, що, на думку цих авторів, необхідно враховувати установкам при плануванні та обліку, наведено в таблиці 1.

В Податковому Кодексі України (ПКУ) [12] визначені загальні типи витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування: витрати операційної діяльності, та так звані «інші витрати», що складаються з адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат, фінансових витрат,

інших витрат звичайної діяльності тощо. Автор пропонує здійснити спробу адаптувати зарубіжний досвід до існуючої в Україні термінології та напрацювань українських фахівців.

Таблиця 1

Класифікація трансакційних витрат при впровадженні інструментів екологічного регулювання

Автор	Визначення	Складові елементи/Типи витрат на:
Stavins [13, с. 133- 134]	Трансакційні витрати можуть виникати при передачі будь-якого права власності, оскільки контрагентам для проведення обміну необхідно знайти одне одного, комунікувати та обмінюватись інформацією.	Витрати на : - Пошук та отримання інформації (в т.ч. винагорода посередникам); - Переговорний процес та прийняття рішення (витрати часу та винагорода для брокерів, юридичного супроводу, страхові послуги); - Моніторинг та штрафні санкції.
Laura McCann [5, с. 533]	Трансакційні витрати - це ресурси, що використовуються для визначення, встановлення, підтримки та передачі прав власності. Трансакційні витрати включають адміністративні витрати.	- Дослідження та збір інформації; - Законодавчі та судові витрати; - Створення та впровадження; - Підтримка функціонування та управління; - Торгівля/укладання контрактів; - Моніторинг/Виявлення; - Судове переслідування/штрафні санкції
Denny Ellerman [11, с. 235- 259]	...непрямі витрати, що не пов'язані зі скороченням парникових газів, але можуть бути понесені при підготовці та участі в програмі.	Трансакційні витрати виникають на рівні фірми при: - створенні моніторингової системи; - формуванні звітності щодо викидів ПГ; - підписання договірної документації по наданню послуг верифікаторами; та - торгівлі дозволами
Axel Michaelowa, Marcus Stronzik [7]	Витрати, які виникають при передачі будь-якого права власності та відбуваються певною мірою у всіх країнах з ринковою економікою.	I) Витрати на пре-імплементацию: - пошук контрагента; - переговорний процес; - розробку технічної документації; - схвалення; - аудит; - розгляд проектної документації; - реєстрацію; II) Витрати на впровадження: - моніторинг; - верифікацію; - випуск квот; - штрафні санкції; III) Витрати на торгівлю: - передачу; - реєстрацію рахунку в вуглецевому реєстрі.

Так, до операційних витрат належать собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг - не релевантні при плануванні та обліку витрат на впровадження установкою правил СТВ (ст. 138.1.1. ПКУ). В той же час до складу адміністративних витрат входять витрати на утримання апарату управління; витрати на оплату праці адміністративного персоналу; винагорода за консультаційні, інформаційні, аудиторські та інші послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності; витрати на врегулювання спорів у судах. Також витрати на імплементацию СТВ можна віднести до витрат на збут відповідно до ст. 138.10.3. ПКУ, в тому числі виплати комісійних нагород продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, які забезпечують збут та інші витрати, що пов'язані зі збутом дозволів на первинному (наприклад, через аукціони) або вторинному ринку (біржових майданчиках).

Окрім цього інші операційні витрати включають інформаційне забезпечення господарської діяльності та витрати на придбання ліцензій та інших спеціальних дозволів, виданих державними органами для провадження господарської діяльності (крім тих, вартість та строк використання яких відповідають ознакам, встановленим для основних засобів Розділом I ПКУ, та підлягають амортизації у складі нематеріальних активів). Для більш точної класифікації витрат з огляду на термінологію, визначену в Українському правовому полі, першочерговим завданням для відповідального за імплементацию СТВ компетентного органу, створення якого належить до переліку вимог Угоди про асоціацію в межах впровадження Директиви 2003/87/ЕС, є визначення природи дозволів: ліцензія (нематеріальний актив), товар, послуга тощо.

Окрім, безумовно, значного внеску зарубіжних вчених варто відмітити класифікацію, складену М. Довбенко у статті «Київський протокол як перспективне джерело додаткових інвестицій» [3, с. 28, с. 33]. Автор стверджує, що трансакційними вважають витрати, котрі: а) пов'язані зі складанням проекту угоди купівлі-продажу товарів і послуг (окрім ціни), проведенням переговорів і забезпечення гарантій договору; б) виникають у разі неефективної адаптації та при коригуванні договору; в) коли схему реалізації угоди порушено через огріхи в договорі, помилки, недоліки, інші передбачені зовнішні чинники. Також автор зауважує, що проекти СВ супроводжують досить високі трансакційні витрати: операційні; пов'язані з необхідністю ідентифікації цих проектів, розгляду та затвердження проектів, моніторингу, верифікації їх виконання, сертифікації ОСВ; отримані в результаті виконання заходів у межах проектів, ведення переговорів між учасниками проектів про розподіл отриманих ОСВ; агентські виплати. Хоча М. Довбенко апелює до трансакційних витрат іншого ринкового інструменту екологічного регулювання – СВ, варто підкреслити, що СТВ та СВ мають достатньо спільних

особливостей, що, частково, дозволяє екстраполювати структуру витрат, запропоновану дослідником для СВ, на СТВ.

Отже, які саме категорії трансакційних витрат, зважаючи на згенерований до сих пір науковий доробок та особливі національні умови, доцільно вирізнити в рамках фінансування заходів щодо впровадження схеми торгівлі викидами? Автор викладає свої міркування щодо цього питання в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація трансакційних витрат приватного сектору в Україні на впровадження вимог Директиви 2003/87/ЕС

Тип	Характеристика	Структура
Капітальні	Витрати на підготовку до СТВ, можливі і протягом періодів зобов'язань.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Витрати на установку додаткового обладнання для моніторингу та звітності; ▪ Витрати на модернізацію або переобладнання підприємства, що спричинене виключно впровадженням СТВ.
Адміністративні	Витрати на підготовку до СТВ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Винагорода за проведення аналізу, надання консалтингових послуг щодо встановлення рівня викидів в базовому періоді та за розробку низьковуглецевої стратегії, коротко- або довгострокового плану дій; ▪ Розширення штату; ▪ Створення системи МЗВ на підприємстві; ▪ Оплата за створення та користування обліковими записами у вуглецевому реєстрі; ▪ Юридичний супровід; ▪ Лобювання.
	Повторювані витрати на функціонування СТВ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Моніторинг, звітність, верифікація; ▪ Юридичний супровід; ▪ Бухгалтерський облік; ▪ Робота з персоналом; ▪ При невиконанні зобов'язань: оплата штрафних санкцій.
Операційні / трансакційні	Витрати пов'язані зі збутом та інші операційні витрати.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Витрати на придбання дозволів на первинному (аукціон) та вторинному (наприклад, біржа або двосторонні угоди) ринках; ▪ Реєстрація на біржі, біржові збори за трансакцією; ▪ Витрати на брокеридж; ▪ Розширення штату – комерційна діяльність; ▪ Представницькі витрати.

Джерело: розробка автора на основі [13, с. 133-134], [5, с. 533], [11, с. 235-259], [7].

Спірним є категоризація витрат на придбання дозволів як трансакційних витрат. Зрозуміло, що такі витрати більш доцільно вважати витратами на виконання зобов'язань, а не на адміністрування процесу імплементації вимог Директиви 2003/87/ЕС. Проте незрозуміла природа дозволів³, на даний момент, не дозволяє конкретизувати структуру витрат - відповідно до ПКУ, дозволи варто вважати частиною операційних (трансакційних) витрат. На нашу думку, зважаючи на загальноприйнятий підхід до структури трансакційних витрат, витрати на виконання зобов'язань варто винести за межі класифікації та проводити індикативну оцінку величини трансакційних витрат без врахування вартості дозволів на викиди.

Висновки з даного дослідження. Результати аналізу структури та класифікації трансакційних витрат на впровадження вимог Директиви 2003/87/ЕС будуть використані в подальших дослідженнях та розрахунках діапазону зміни фінансування, необхідного для запуску СТВ приватним сектором.

Доцільно зазначити, що у кожного окремого суб'єкту господарювання формуватиметься своє розуміння структури трансакційних витрат, яке, зазвичай, залежатиме від розміру підприємства, потужності його адміністративного (корпоративного) апарату, кількості установок в його управлінні, досвіду у використанні інших ринкових механізмів екологічного регулювання - наприклад, проектів спільного впровадження тощо. Зрозуміло, що великі підприємства можуть віддати перевагу формуванню внутрішньої інформаційної, аналітичної бази, збільшивши інвестиції в людський ресурс. Невеликі компанії, вірогідно, звертатимуться за консультаціями до зовнішніх експертів, що в свою чергу дає шанс на мінімізацію витрат на підготовку до запуску схеми. Результати дослідження таксономії трансакційних витрат можуть бути цікавими саме для невеликих фірм, адже дозволять створити стартові напрацювання для стратегічного планування витрати, як мінімум, в короткостроковій перспективі.

³ Вірогідно, дозволи на викиди парникових газів для зручності бухгалтерського обліку будуть віднесені до нематеріальних активів.

Література

1. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance) [Electronic resource] / за даними Європейської Комісії. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003L0087-20090625&from=EN>.
2. Coase R. (1960), "The problems of social cost" / Ronald H. Coase // *Journal of Economics*. – Vol. 3, no. 1. – P. 1-44.
3. Довбенко М. Кіотський протокол як перспективне джерело додаткових інвестицій / М. Довбенко // *Вісник НАН України*. – 2009. – № 3. – С. 26-34.
4. Святохо Н.В. Особливості обліку витрат на природоохоронну діяльність промислових підприємств в Україні / Н.В. Святохо // *Економика и управление*. – 2010. – № 5. – С. 45-51.
5. McCann, L. Transaction cost measurements for evaluating environmental policies / Laura McCann, Bonnie Colby, K. William Easter, Alexander Kasterine, K.V. Kuperan // *Ecological Economics*. – 2005. – № 52. – P. 527-542.
6. Heindl P. Transaction Costs and Tradable Permits: Empirical Evidence from the EU Emission Trading Scheme [Electronic resource] / Peter Heindl. – Access mode: <http://www.zew.de/en/publications/6532>.
7. Michaelowa, A. Transaction costs of the Kyoto mechanism [Electronic resource] / Axel Michaelowa, Marcus Stronzik // *HWWA Discussion Paper*. no. 175.–2002. – Access mode: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/19337/1/175.pdf>.
8. Кірсанова Т. О. Екологічний контролінг в системі управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.08.01 «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / Т.О. Кірсанова. – Суми, 2004. – 19 с.
9. Кислый В.Н. Экологизация управления предприятием : монография / В.Н. Кислый, Е.В. Лапин, Н.А. Трофименко. – Суми: ВТД «Университетская книга», 2002. – 238 с.
10. Цюга М.М. Класифікація природоохоронних витрат лісового господарства в бухгалтерському обліку / М. Цюга // *Галицький економічний вісник*. – 2012. – №3 (36). – С. 136-145.
11. Ellerman A.D. Pricing Carbon: The European Union Emission Trading Sceme / A. Denny Ellerman, Frank J. Convery, Christian de Perthuis // *Cambridge University Press*. – 2010. – P. 390.
12. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / за даними Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
13. Stavins, R. N. Transaction costs and tradable permits / Robert N. Stavins // *JEEM* 29 (2). – 1995. – P. 133-148.

References

1. The European Commission (2003). Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance), available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003L0087-20090625&from=EN> (
2. Coase, R. (1960), "The problems of social cost", *Journal of Economics*, Vol. 3, no. 1, pp. 1-44.
3. Dovbenko, M. (2009), "Kyoto Protocol as a promising source of additional investment", *Visnyk NAN Ukrainy*, no. 3, pp. 26-34.
4. Sviatokho, N.V. (2010), "Features of cost accounting for environmental activities of industrial enterprises in Ukraine", *Ekonomika i upravlyeniye*, no. 5, pp. 45-51.
5. McCann, L., Colby, B., Easter, W.K., Kasterine, A. and Kuperan, K.V. (2005), "Transaction cost measurements for evaluating environmental policies", *Ecological Economics*, no. 52, pp. 527-542.
6. Heindl, P. (2012), "Transaction Costs and Tradable Permits: Empirical Evidence from the EU Emission Trading Scheme", available at : <http://zew.de/en/publications/6532> .
7. Michaelowa, A. and Stronzik, M. (2002), "Transaction costs of the Kyoto mechanism", available at : <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/19337/1/175.pdf>
8. Kirsanova, T.O. (2004), "Environmental control in enterprise management system", Thesis abstract for Cand. Of Economic Science. (Env. Economics), Sumy, Ukraine, 19 p.
9. Kislyy, V.N., Lapin, Ye.V., Trofimenko, N.A. (2002), *Ekologizatsiya upravleniya predpriyatiyem* [Ecologization of enterprise management], monograph, VTD «Universitetskaya kniga», Sumy, Ukraine, 238 p.
10. Tsiuha, M.M. (2012), "Classification of environmental costs of forestry in the accounting", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 3 (36), pp. 136-145.
11. Ellerman, A.D., Convery, F.J., and de Perthuis, C. (2010), "Pricing Carbon: The European Union Emission Trading Sceme", *Cambridge University Press*.
12. Parliament of Ukraine (2014), Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
13. Stavins, R. N. (1995), "Transaction costs and tradable permits", *JEEM*, no. 29 (2), pp. 133-148.